

### Типологічна та соціолінгвістична характеристика мов

|                                                                 |                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Тип                                                             | дисципліна професійної та практичної підготовки                                                                                                  |
| Код                                                             | ОК- 6                                                                                                                                            |
| Семестр                                                         | 1 семестр                                                                                                                                        |
| Загальна кількість кредитів/годин                               | 4/120                                                                                                                                            |
| Форма контролю                                                  | залік                                                                                                                                            |
| Викладач                                                        | канд. філол. наук, доц., доцент кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури германської філології Данціл Лариса Сергіївна      |
| Необхідні обов'язкові попередні та супутні навчальні дисципліни | Методологія та методи мовознавчих та літературознавчих досліджень, Науково-дослідна практика, Підготовка кваліфікаційної (магістерської) роботи. |
| Місце у структурно-логічній схемі                               | ОК- 6 Типологічна та соціолінгвістична характеристика мов викладається на першому році навчання                                                  |
| Форми навчання                                                  | лекції, практичні заняття, самостійна робота                                                                                                     |
| Критерії оцінювання                                             | 1-й семестр – поточний контроль – 100 балів                                                                                                      |
| Мова викладання                                                 | німецька                                                                                                                                         |

### Зміст навчальної дисципліни

Мета курсу – сформувані у студентів науково-обґрунтоване уявлення про типологічну лінгвістику як напрям загального мовознавства, її термінологічний апарат, види, напрями і методи дослідження і тим самим підготувати студентів до дослідницької діяльності в рамках типологічного напрямку; ознайомити студентів із різноманітністю та багатоплановістю територіальних та соціальних варіантів мов, формує у студентів знання про варіативність як мовне явище і вміння орієнтуватися у різноманітних діалектних та соціолектних варіантах мов, використовувати методи соціолінгвістичного дослідження мов.

Завдання: сформувані знання та уявлення про становлення основних лінгвістичних теорій зіставного плану; ознайомити з видами і напрямками типологічних досліджень; засвоїти основні поняття лінгвістичної типології, лінгвістики універсалій, зіставного мовознавства та характерології; досягнути сутності методики, принципів, аспектів та етапів зіставно-типологічних досліджень; сформувані у студентів вміння застосувати отримані знання у власній науковій і науково-методичній діяльності.

### Теоретичні основи типологічного мовознавства

Тема 1. Лінгвістична типологія. Структурне і соціальне розмаїття мов: багатоманіття структур, функцій, статусів і історичних доль мов. Предмет, мета, завдання та основні поняття типології. Основоположники типології. Практичне застосування типологічних досліджень.

Тема 2. Розділи лінгвістичної типології. Види типологічних досліджень. Загальна і часткова типологія. Структурна типологія (чинники мовної подібності: генетичний, ареальний, типологічний, характерологічний). Соціальна типологія (комунікативні ранги мов: світові, міжнародні, державні (національні), регіональні і місцеві мови; здорові, хворі мови, ті, які зникають, мертві і відроджені мови; про ступені і чинники стандартизованості мов;

типологія літературних мов; типологія мовних ситуацій; допоміжні мови; мовна політика в типологічному зрізі. Формальна і контенсивна типологія. Статична і динамічна типологія. Універсальна і спеціальна типологія. Інвентаризаційна, імплікаційна і класифікаційна типологія. Квантитативна типологія. Генетична типологія. Ареальна типологія.

Тема 3. Рівнева (аспектна) типологія. Фонологічна типологія: предмет і завдання, аспекти зіставлення фонологічних систем, типологія складів у мовах світу, суперсегментні засоби. Лексична типологія: значущі ознаки для типології лексичних систем, обсяг словникового фонду, семантико-тематична структура лексики, наявність і глибина стилістичної диференціації словника, типологія запозичень. Словотвірна типологія: одиниці зіставного дослідження словотвору, словотвірний потенціал різних класів слів. Морфологічна типологія. Синтаксична типологія: синтаксис як об'єкт типології; характер передавання суб'єктно-об'єктних відношень; номінативна, ергативна, активна, класна і нейтральна будова мови; типологія порядку слів.

Тема 4. Типологічна класифікація мов. Мовний тип і тип у мові. Типологічна класифікація мов. Основні етапи розробки типологічної класифікації мов: флективні і нефлективні мови (Ф. Шлегель і А. Шлегель), ізолятивні, аглютинативні й флективні (В. фон Гумбольдт), мови з моносилабічними коренями, мови з дисилабічними коренями і мови з коренями, які можуть поєднуватися (Ф. Бопп), мови ізоляційні, аглютинативні, флективні, інкорпораційні; мови аналітичного і синтетичного типу (А. Шлейхер), типологічні класифікації Г. Штейнталя, Ф. Містелі, П. Фортунатова. Багатоаспектна типологічна класифікація мов Е. Сепіра (аналітизм, синтетизм і полісинтетизм; ізоляція, аглютинація, фузія і символізація; мови чисто-реляційні і змішано-реляційні, прості і складні). Типологічна класифікація І. І. Мещанінова (номінативні, ергативні і пасивні мови).

### **Напрями зіставно-типологічних досліджень**

Тема 1. Лінгвістика універсалій. Універсологія як один із розділів типології. Основні поняття лінгвістики універсалій. З історії розвитку поняття універсальності від найдавніших часів до сьогодення. Класифікація мовних універсалій: індуктивні і дедуктивні, прості і складні, абсолютні і статичні, синхронічні і діахронічні; фонологічні, семантичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, семіотичні.

Тема 2. Зіставне мовознавство. Предмет, завдання, практичне значення зіставного мовознавства та його місце в системі наук. З історії становлення зіставного мовознавства. Основні поняття зіставного мовознавства: конгруентність, еквівалентність, лакунарність, конвергенція, мовний контраст, мова-еталон та її типи: анкетна, редуційна, мінімальна, максимальна. Розділи зіставного мовознавства: зіставна фонетика і фонологія, графіка і орфографія, лексикологія і семасіологія, дериватологія, морфологія, синтаксис, стилістика. Характерологія. Зіставлення як метод навчання нерідної (іноземної) мови.

Ієрархія труднощів на різних рівнях мовної системи. Явища інтерференції і трансференції при вивченні іноземної мови, кваліфікація помилок в мовленні.

Тема 3. Місце типологічних досліджень у системі наук про мову. Типологія і порівняльно-історичне мовознавство. Типологія і лінгвістика універсальї. Типологія і зіставне мовознавство. Типологія і характерологія.

Тема 4. Методика зіставно-типологічних досліджень. Зіставний метод. Прийоми індукції і дедукції в зіставному мовознавстві. Принципи зіставних досліджень. Рівні й аспекти зіставного дослідження. Етапи зіставного аналізу. Використання інших методів у зіставних дослідженнях.

### **Соціолінгвістична варіативність основної іноземної мови**

Тема1. Соціолінгвістика як наука: визначення, основні поняття і методи дослідження. Варіативність. Мовний реєстр. Типи соціолінгвістики.

Тема 2. Типи мовної варіативності. Варіативність мов світу. Основні діалекти.

Тема 3 Варіативність мов світу за межами країн походження: причини, існуючі класифікації. Національні варіанти німецької та української мов.

Тема 4 Креолізація та піджнізація. Креольські мови та піджини на базі німецької та української мов.

Тема 5 Соціолінгвістична типологія мов світу. Типи мовних ситуацій. Білінгвізм та диглосія.

Тема 6 Соціальна варіативність німецької та української мов та їхні параметри.

Тема 7 Соціолекти німецької та української мов: походження, соціолінгвістичний статус, мовні характеристики.

### **Програмні результати навчання визначені в освітній програмі:**

|       |                                                                                                                                                                                                                            |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ПРН-1 | Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.                                                                      |
| ПРН-2 | Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами. |
| ПРН-3 | Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості наукового дослідження в конкретній філологічній галузі.            |
| ПРН-4 | Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення, аргументуючи власну точку зору.                                                                   |
| ПРН-5 | Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.                                                                                         |
| ПРН-6 | Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.                                          |
| ПРН-7 | Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрямки і школи в лінгвістиці.                                                                                                                                             |
| ПРН-8 | Оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства, мовознавства та перекладознавства.                                                                                                                  |
| ПРН-9 | Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні                                                                                                                                                 |

*035 Філологія\_035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша –німецька  
Німецька та друга іноземна мови та літератури (переклад включно)  
Типологічна та соціолінгвістична характеристика мов \_2024*

|        |                                                                                                                                                                                                                                               |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|        | поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.                                                                                                                                                                        |
| ПРН-10 | Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів.                                                                                                                   |
| ПРН-14 | Створювати, аналізувати й редагувати тексти різних стилів та жанрів.                                                                                                                                                                          |
| ПРН-15 | Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.                                                                                                                           |
| ПРН-16 | Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог. |